

Més fort que l'odi

ANTONI DOMÍNGUEZ MOLL

CAPDEPERA

1931-1933

Un capvespre trist i gris de tardor, en què un vent huracanat netejava sense compassió les darreres fulles dels arbres llançant-les per l'espai com un remolí, un cotxe avançava per la carretera cap al poble de C, perdut entre muntanyes i banyat intensament pel blau de la Mediterrània. Dins el cotxe hi havia tres ocupants i el seu xofer, i els tres vestien de dol i tenien llurs cares notablement congestionades.

Una dona d'una seixanta anys deia: “És necessari, filla meva, ser forts i tenir conformació. La teva santa mare ja ha passat el llindar del món espiritual i et vetla i et beneeix des de les esferes ultraterrenals. Tant jo com Llorenç hem sentit la seva mort com alguna cosa que s'esquinçava a les nostres entranyes. Ella era la nostra única neboda i l'estimàvem com si fos la nostra pròpia filla i aquest amor s'ha transmès a tu com sempre, mútuament”.

La jove a la qual anaven adreçades totes aquestes paraules era d'una bellesa indefinible, suggestiva i enlluernadora: amb els cabells d'un ros pàl·lid i lleugerament onats que donaven al seu rostre un to majestuós i dramàtic; el seu cos era alt i d'una esveltesa insuperable i tenia uns ulls blaus i de mirada ferma que acabaven de completar la fascinació de tota la seva persona.

El Chevrolet que els conduïa havia arribat a un promontori del camí, des del qual es divisava el poble de C., que reposava macilent i suau a la falda d'una alta muntanya.

“Veus, Teresa —va dir la bona senyora parenta seva—, què bé que es veu des d'aquí el nostre poble?”.

I Teresa —aquest era el nom de la jove d'ulls blaus i bellesa sobirana— va mirar a través de la cortineta i va fer un sospir trist i lènguid i es va sumir una altra vegada en els seus tètrics pensaments. El Chevrolet va seguir veloç fins a perdre's per les tortuositats del camí.

A l'ampli escriptori del senyor Manuel —pare de Teresa i comerciant més opulent del poble— mantenien una animada conversa el senyor Manuel i quatre personatges més que segons la seva aparença demostraven ser els amos absoluts de C.

“Aquest bandit sense vergonya des que es va establir aquí no ha fet que s'acabassin els aldarulls. No fa altra cosa més que xerrar i escriure en

contra del clero, del capitalisme i de nosaltres en particular, col·locant-nos a l'altura del betum. Homes que abans es treien el capell i ens saludaven amb submissió d'esclau ara ni ens saluden, i si alguns ho fan és per compromís”. El que parlava d'aquesta manera era el terratinent M, un prototipus de cacic rural, un home rústic i d'incultura equiparable a la seva inhumanitat.

“Sempre s'ha sentit dir —va botar el comerciant N.— que aquests sindicalistes del dimoni són vertaders mestres per desorientar un poble i dur-lo a un alçament; i el que està passant al nostre tranquil C. és quelcom seriós i si no ens situam amb positiva estratègia prest ens veurem devastats, perquè aquests canalles no temen ni les autoritats ni Déu”.

“Sí —va dir Manuel—, aquest tipus extravagant de Serafí Mistral, amb els seus discursos i els seus escrits ha revolucionat el poble de tal forma que no podem evitar que les masses treballadores ens tinguin tírria per mor de la propaganda d'aquest fantotxe, que en públic s'atreveix a dir-nos “verducs”, “lladres de la sang i consciència dels obrers”, “llepes de M.”, “freres disfressats amb gorra frígia” i altres brutalitats per l'estil. Això més que seriós és greu i nosaltres no tenim valor per contradir-ho”. “Serem covards!”.

Aquí l'opulent capitalista va callar i va iniciar un passeig de punta a punta de l'habitació. El silenci era profund i únicament el violaven els seus passos i, amb les mans a darrere i cap cot, continuava caminant. Aquest silenci es podia interpretar així: «Més que covards som culpables». Internament ells mateixos escoltaven la veu de la seva consciència, que exclamava dita sentència. Tot el que deia Mistral era relativament la veritat. Però aquell veïnatge vivia en un quietisme ancestral en l'ambient del qual els «amos» erigits en cacics trepitjaven des de temps enrere la dignitat d'aquella bona gent que, en conjunt, no era més que una massa amorfa, avesada a doblegar el cap davant la seva majestat, el Caciquisme, i per mor d'aquestes circumstàncies favorables els senyors de força i ganivet havien pogut viure sempre a costa de l'esclavitzat poble, sense obstacles opositors, i amb vista a l'aptitud adoptada per aquell foraster conegut per Mistral, que amb la seva eloqüència havia infiltrat l'esperit de rebel·lia a les masses, els il·lustres senyors de «sang blava», que no ho podien concebre i se n'escandalitzaven.

“El més perjudicat de tots som jo —va exclamar el fabricant—, que no he tengut més remei que capitular vergonyosament i augmentar el jornal als operaris en el 20 per 100 i posar en vigor la jornada legal de vuit hores, quan abans en treballaven vuit i mitja i mai es varen atrevir a queixar-se. Maleïda sigui l’hora en què a aquest imbècil de Mistral li va pegar per fundar aquí els seus lars! Quants milers de pessetes em fa perdre en un any!”.

De manera ben reflexionada va sentenciar Abel, que era un cínic una mica còmic i que gosava dir les veritats de manera humorística als seus congèneres de farsa: “No ha dit ni fet res que sigui punible, perquè, sincerament xerrant, no som més que uns insignes hipòcrites, sense cap idealitat digna i moral; el nostre ideal és l’egoisme del vil metal i més encara les ganes atroces de seguir creixent a costa del treball dels altres i tenir amb orgull les regnes del comandament. I no és estrany que Mistral i els seus companys ens combatin amb tanta fúria en el terreny polític i social. Jo, si almanco fos farsant i més home, indubtablement derivaria en el seu camp; al cap i a la fi no som més que un treballador i si vaig representant la comèdia amb vosaltres és senzillament perquè a la meua edat el qui, com jo, tenguí el pa assegurat és millor que s’adhereixi al costat pràctic de la vida. Així és —afegí— que no hi haurà més remei que prendre molta til·la i aguantar la metxa, perquè com més baladrers facem més càrrega posarem a la nostra nau sense timó, i ens replicaran amb més violència. Això és axiomàtic; ells lluiten per un ideal i per un programa ben definit. I el nostre programa on és? No tenim més programa que el dels contrabandistes, de les lluites en l’art de robar honradament”.

2

Abel ja s’havia engatussat en els seus discursos i seguia impretèrit sense donar senyals d’acabar fins que D. Manuel Montata el va interrompre despòticament: “Vénga, basta! Ara no estam per escoltar discursos de protocol. Hem de concretar i actuar de manera pràctica”.

“Com sabeu, jo no em volia presentar com a candidat a aquestes eleccions, perquè sabia que la responsabilitat del xàfec cauria de ple damunt mi. Demà em present al Govern Civil i abdic de la vara, i almanco aquests bandits de socialistes i

comunistes acabaran de lladrar-me. Vos espanta la meua resolució? Doncs, per mi, és la més lògica. Estic fart de viure en perenne sobreexcitació; vull descans i pau”.

“Calma’t, home. Déu meu!”, va dir D. Jaume, farmacèutic titular i famós pel seu afer en el caciquisme. “Sembla mentida que un home com tu es desesperi per coses tan bizantines”.

“Bizantines, has dit?”.

“Sí, home, sí”. Els aldarulls d’ara no són res davant les moltes dificultats que has hagut de travessar i, no obstant això, en vares sortir airós. I en el moment present, per la molta experiència que jo tenc, crec que amb un poc de voluntat i energia en sortirem victoriosos”.

“Sí?”

“Amb la influència que posseeix el nostre cap, M., tenc la convicció que ens podrà aconsellar d’una forma positiva i que directament o indirectament influirà sobre el Governador; i que tots els abusos i extorsions que aquests truens cometen seran aplacats per la presència de la guàrdia civil. És necessari que ens imposem i que no ens dobleguem per res ni per ningú; i així farem veure a aquesta gàbia de cans que amb el capitalisme no es pot polemitzar, que nosaltres som i sempre serem els amos”.

“Sí —va afegir Abel—, serem els amos mentre hi hagi llanuts, però el dia en què els xotets mansos despertin de la seva letargia caurem del pedestal. Jo un dia vaig cometre el doi de dir que el poble dormia i si arrib a dir que està despert ens devoren com a llagostins. Sense cap dubte, companys, les arrels del nostre arbre tenen corc. Així i tot, actualment tenc fe que d’aquesta ens en sortirem.”

“Home, Abel, a aquestes hores els sarcasmes no serveixen i són anacrònics —va botar el farmacèutic tot encès”.

“Sarcasmes? Anacrònics? El que dic són realitats com a temples i d’aquí no gaire ens trepitjaran sense remissió”.

Els contertulians es varen mirar entre si confusos i llavors tots alhora varen mirar Abel amb ulls espantats. Abel quan xerrava de veres infonia respecte, perquè tenia una veu ferma, enèrgica i amb fisonomia severa. Hi va haver una pausa. El rellotge de la parròquia va deixar vibrar monòtonament onze campanades pel tranquil ambient del vespre, que li donava una nota de llanguida tristesa que deprimia l’esperit”.

“Estic d’acord amb l’opinió d’Abel —va dir el farmacèutic—, però de cop si volem sortir de la imminència del perill s’ha de posar en pràctica el que hem dit. S’ha de reconèixer que Don M. posseeix la vareta màgica per aclarir-ho tot, encara que sigui molt envitricollat”.

Tots ho acataren, menys Abel, que no es va pronunciar. Varen estrènyer la mà de Montana i cadascú se’n va anar a ca seva.

3

La lluna riallera i confiada emetia els seus rajos platejats, un granot raucava a la vorera de l’estanc del jardí de D. Manuel i una rata-pinyada que volava li va anar a pegar a la cara i, de cop, es va immersir a l’aigua tranquil·la, rompent-ne la quietud poètica.

Teresa se n’anava sigil·losament a la seva habitació i tenia el rostre arrufat i estava altament excitada. Feia sis mesos que residia a C. amb son pare i no hi havia esdeveniment més o menys interessant que no tengués enregistrat a la seva ment. En arribar al seu poble natal, Espanya estava en situació de crisi violenta, donat que a la llunyania es començava a albirar llibertat. La massa amorfa del poble percebia les primeres commocions que inconscientment ferien la seva sensibilitat. Va ser espectadora impassible de la roïnesa de son pare i els seus col·legues, sabia dels subterfugis que havien realitzat per conquerir el poder i detenir-lo als homes humils, dignes i abnegats que havien lluitat amb valentia per la Democràcia, homes d’un sentiment humanista, pur i liberal. I en comparar aquells homes senzills i plens d’heroïcitats amb els corromputs lacais de M. —Monarca en Monarquia i “republicà” en República— no podia sentir més que repugnància i nàusees per aquests últims i simpatia desenfrenada pels primers. Ella sabia que son pare, a fi d’obtenir vots, amb la complicitat dels seus amics havia apel·lat a les indecències més grans, amenaçant a uns, adulant als altres, permetent obres fraudulentos als d’aquí i comprant la consciència dels d’allà. La qüestió era quedar-se amb la vara i seguir sent amos del “cotarro”.

Manuel exercint el càrrec de batle durant la Dictadura tenia una estima entranyable al seu càrrec. Sabia que mentre ell i els seus sequaços estiguessin al poder podrien seguir explotant

sense competència ni obstacles. No debades seria el primer tirà! Així i tot ni ell ni els seus camarades comptaven amb la inoportuna compareixença de Mistral i els seus companys, que sense gens de repòs anaven anticipant les masses gradualment.

Teresa s’havia desvestit lentament amb la ment concentrada en la recordança dels fets ocorreguts i automàticament es va ficar dins el llit com si es tractàs d’un bany tebi. De daval el seu coixí va treure un diari, “El Eco del Trabajo”. Hi va cercar un text àvidament fins que els seus formosos ulls varen espirejar i els seus llavis roses varen dibuixar un somriure suau. Hi havia trobat una firma, un nom: Serafí Mistral. I va llegir:

“iExplotats, endavant! Fa un any aproximadament que l’atzar del destí em va deparar establir-me en aquest formós i pintoresc poble, creador d’homes bons al·lots i lliurepensadors i de tota casta de tendència política, però a causa de certa tendència vanitosa i individualista vaig veure que la massa col·lectiva d’aquests éssers estava disgregada i coberta amb la túnica de la hipocresia. Homes que es titllaven d’espiritistes, els diumenges i festius acudien en massa als temples catòlics i s’agenollaven davant els ídols fets de mà. Els altres, anticlericals conseqüents, instigaven els seus fills que anassin a missa i cometessin un crim contra la seva pròpia consciència. Els operaris de la fàbrica del botxí Z., els quals d’amagat seu li proferien un munt dels pitjors epítets i l’amenaçaven de col·locar-li una bomba, quan el tenien davant l’adulaven besant-li els peus, i a canvi rebien un sou denigrant i treballaven nou hores i mitja diàries; i les dones encara estaven i estan en unes condicions més deplorables encara. S’aixequen abans que el gall canti, comencen a treballar i no s’aturen fins ben entrat el vespre, tot això per cinc o sis reials i dient “Què seria de nosaltres si no fos per Montana? Valgui’ns la seva benevolència, ell que ens fa guanyar la farina! Què malament que ho passarem aquella temporada en què es va declarar en vaga! Després varem veure la seva poderosa influència i la nostra fràgil impotència. Déu ens alliberi si aquest bon senyor s’abstenia de donar-nos feina!”. Jo, en contemplar

tanta hipocresia i tanta submissió al botxí opressor, va ser quan vaig començar les meves predicacions de redempció i rebel·lia contra els tirans. Al principi la meua actitud va causar estupefacció i vaig ser considerat com un bitxo extravagant i dement, però llavors, el medi ambient es va adaptar al meu pensament i avui ja són molts els extravagants i dements disposats a donar la cara i lluitar pel modern pensament marxista que ressorgeix imponent com la brillant aurora per il·luminar les tenebres que enrevolten la Humanitat. I més ara, amb l'adveniment de la República a la nostra censurada i pobra Espanya, moltíssimes més facilitats hi haurà per propagar tots els credos llibertadors. Com us he dit en diverses ocasions, jo no som polític; senzillament som un enamorat dels ideals que persegueixen la millora de la Humanitat”.

4

“Això vaig declarar a la premsa per a que els “amos” d'aquest poble sàpiguen que jo no tenc ambicions de comandar ni mai les ha tengudes i, si les he combatudes ha estat per l'exclusiva raó del seu procedir indigne i draconia i la seva desvergonyida barra.

“Em satisfà enormement veure aquest grup de joves que, com una rosa, van obrint les seves corol·les absorbent com a fruïció tot allò bell i sà de les idees tenint fe absoluta en l'avenir dels seus ideals. També veig que els cacics cavernícoles que han fet la seva fortuna amb el contraban i clavant els seus garfis a la consciència dels homes, van temptejant el terreny amb espant perquè albiren un devenir negre com la consciència. Aquestes organitzacions obreres que s'han fundat seran els jutges que dictaran la seva sentència; ells ho preveuen i per això tremolen. Al metge i al farmacèutic els augmentaren en cinc-centes pessetes perquè els del poder eren de la seva calanya. Doncs bé, quan els obrers puguin comandar això s'haurà d'arreglar. Ells també ho veuen i per això grunyen i ens desprestigien. Moralment es veuen aixafats; s'aguanten a la cúspide d'un poder fictici amb tra-

ces de malabarista i no tardaran a perdre l'equilibri i cauran com a pepes extenuades a la teranyina que ells mateixos han teixit; i un zèfir tonificant ventilarà les seves malèfiques influències i de la seva personalitat no quedarà ni una llavor malècula. “Endavant, explotats, que el vostre camp d'acció és immens i la tasca serà fructífera! Endavant cap a la possessió total de les vostres reivindicacions i l'aixafament del monstre de la reacció!”.

Serafi Mistral

Acabat de llegir l'article, va tornar amagar el diari, va apagar el llum i es va sumir en els seus atribolats pensaments. Serafi Mistral! Quin home més suggestiu! Era el prototipus d'home ideal que tantes vegades ella havia somiat. Alt, gallard, amb el rostre formós, els ulls grans, negres i penetrants; amb el front alt i aclarit; els cabells negres de to blavós i onats com la cabellera de l'immortal capità Galan. El seu passat? Gens li importava, a ella. En ell no veia més que un home capaç de comprendre-la, d'estimar-la i estimar-lo i congeniar mútuament i viure en completa ambrosia. Ella s'havia adonat que estimava Mistral amb tota la potència de la seva ànima, sofria i s'extasiava amb la seva imatge espiritual, que no la deixava un sol instant; i sofria enormement perquè no sabia si Mistral la corresponia ni la correspondria mai. El seu amor era espiritual, sublim i secret, consumia lentament el seu cor; un d'aquests amors dignes de ser cantat per la lira d'un sensible poeta d'ànima blanca com el liri.

El rellotge va deixar caure les dues de la matinada i Teresa seguia absorta en la figura de Mistral i amb els seus ulls ben esbatanats dins la foscuria de l'habitació. A estones pensava en la determinació que els de la “banda” de son pare havien pres, donat que ella no va perdre cap dels mots que es pronunciaren a la reunió secreta, gràcies a la porta condemnada del dormitori de son pare, que en el mateix escriptori on ella sabia que es desenvolupaven aquella classe de conferències, antre d'immundícia moral, no perdia l'ocasió per assabentar-se dels acords que es prenién.

Ma mare va finir i fou amorosament acollida per la terra; ella és feliç i jo estic contenta que estigui lliure de la tirania de mon pare, perquè a més de no haver pogut compaginar-la junts li era

infidel; eren dos éssers completament diferents un de l'altre. Ma mare era humil, sensible i espiritual, d'una espiritualitat romàntica; mon pare era d'esperit egoista, ambiciós, insensible a tot sentiment humanitari, materialista, grosser, truculent com un carreter incult. Poden ser feliços dos éssers així? Mai! "T'ador i beneesc, ma mare; sé que els meus efluvis amorosos arriben fins a tu i et proporcionen una atmosfera de benestar. Ets morta, el teu cos és inert i potser els cucs se't mengen el cor, però en mi ets més viva que mai i et sent dins meu més que mai. Les flors que et duc cada vuit dies a la tomba són part de mi; la meva ànima queda allà vetlant el teu somni etern. Et vaig dur dos cossiols de liris i camèlies perquè sé que en vida t'agradaven aquestes flors subtils i sensibles com el teu cor".

Un dolç cansament es va apoderar de Teresa i va quedar sumida en un son profund.

5

LA TRAÏCIÓ

El farmacèutic, el metge i Montana, juntament amb el Tort xerraven tot xiuxiuejant. De què xerraven? Vegem-ho.

Montana té la paraula: —Ara és l'ocasió oportuna de donar una lliçó i un escarment a aquest Mistral odiat. Tothom sap els aldarulls que hi ha hagut a C., el resultat dels quals ha estat dos canalles ferits i una guàrdia civil apallissat. Ara els picapedrers s'han declarat en vaga i les autoritats superiors saben que el promotor de tot aquest malestar és Mistral. Per això és necessari fer-li una intriga per a que caigui en la trampa. El nostre instint de conservació així ho exigeix i s'hi ha d'actuar amb enteresa.

— Què proposes?— preguntaren els dos titulars. El Tort va mostrar un somriure enigmàtic.

— Ara ho sabreu: He tengut la sort de poder adquirir dues bombes —o sigui dues màquines infernals—, cinc pistoles i mil cartutxos—. I el metge, que era un home timorat, va començar a empal·lidir notablement, i el farmacèutic s'anava transmutant per moments.

— I aquests seran els elements primordials per suprimir aquesta bèstia d'home.

— Com? De quina manera?— varen demanar alhora els dos homes de ciència?

— Doncs és molt senzill—. I una veu gairebé imperceptible els va explicar l'estri infame que havia de dur els ossos de Mistral a la presó. El pla era lògic, incontestable. El Tort, algtzir incondicional de Montana, aniria a amagar aquells regalets a la morada de Mistral. Llavors el dignísim Sr. Montana, batle de C., rebria uns anònims que l'amenaçarien de robar-li a ca seva si no solucionava la vaga a favor dels obrers o que dimitís peremptòriament del càrrec. Llavors la detenció de Mistral com a sospitós terrorista, l'escorcoll del seu domicili, la troballa del regalet l'aconduirien a la presó sense remissió.

Els dos prohoms varen romandre meravellats de la "intel·ligència" del seu correligionari. —Fantàstic, home, fantàstic! Però —digueren— hauríem d'anar molt alerta perquè si ens fallàs el cop estaríem perduts.

— No hem de ser pessimistes. L'home pessimista mai aconsegueix res i ocasió com la present tal vegada no se'ns tornarà a presentar durant el transcurs de la nostra existència; i en les batalles de la vida és molt lògic aprofitar les oportunitats per sortir triomfants en les empreses.

— Efectivament, en el nostre afer la realitat s'imposa i ens hi hem de llençar de ple— va dir D. Jaume.

— Xerra més fluix— va dir Montana.

—No hi ha por; ningú ens sent.

La interessant conferència va acabar encoratjant el Tort a portar-se amb "doble assegurança" i sobretot amb un bec hermèticament tancat. L'algtzir va assentir amb uns quants "sí, senyor" i "no, senyor" acompanyats de gestos grotescos de la seva escanyolida humanitat. Abans de traspasar el llindar de la porta que donava sortida al carrer, Montana va dipositar dins la seva butxaca un bitllet de cinc, mentre li deia: —Té, aquests vint-i-cinc són a compte de les dues-centes que t'entregaré quan la "feina" estigui feta.

L'únic ull del Tort va projectar un parell d'espurnes, signe de la fefaent avarícia que li suggerien les dues-centes de l'ala.

Teresa des del seu amagatall va escoltar tota la trama criminal d'aquells homes "honrats". No li va estranyar el més mínim el complot dels de "sang blava" del poble, però sense cap dubte es va impressionar vivament de veure la baixesa i roïnesa del seu autor i de l'esdeveniment que ocorreria a Mistral. És necessari avisar-lo —pensava—,

però com i de quina forma? Personalment? Impossible! Què dirien si veiessin que jo entrava a ca seva? Seria tot un rebombori. A més... no em veig amb cor de presentar-me davant ell. De tant que el desitj em sent impotent per fer-ho. Jo, que sempre he tengut força de caràcter per enfrontar-me davant qualsevol dificultat, només de pensar a anar davant la seva presència...

... Però he de rectificar. Tenc el deure d'avisar-lo com sigui—. I immediatament va agafar l'estilogràfica i paper i va començar a escriure:

"Sr. Serafí Mistral, Apreciable Company,

Li faig a mans aquestes línies per posar-lo al corrent d'un perill que l'amenaça de manera cruent. Qui som? En quin camp milit per a que m'interessi la seva sort?

En concret no ho puc manifestar. La meua personalitat per a vostè ha de romandre ignota. De moment li basta saber que de cop qui li parla és un ésser que sofreix molt, materialment i moralment... Per què no li ho he de dir? Jo som burgesa, però espiritualment som completament afí a les seves idees; som d'aquesta casta d'éssers somniadors d'utopies que desitgen una Humanitat de més Amor, Igualtat i Justícia.

Des que vaig començar a conèixer-lo ja vaig albirar que vostè era un ésser ultrasensible, d'entre els quals, quan la massa comuna reia, vostè plorava; quan els altres es divertien amb coses més o menys vulgars vostè estava trist i meditatiu tancat a la seva habitació i cercant la soledat sobirana del camp, contemplant els seus boscos frondosos i identificant-se amb els magnífics panorames. Tot això i molt més no ha passat desapercebut per a mi. És per això, per aquest amor ideològic que ens uneix mútuament, que ara no puc callar i estic disposada a arrossegar-ho tot abans de no complir amb el deure d'avisar-lo de la imminència del perill que corre la seva llibertat. Li preparen una infame intriga. És preferible que vetli molt ca seva i que quan se'n vagi la tanqui amb tota classe de precaucions. Segueixi els meus consells a fi de no deixar introduir res absolutament a ca seva, així sortirà immune de la trama; contràriament, és molt probable que tenguí (o que tenguem) disgustos seriosos. Sàpiga que jo m'interés, vetl i vetlaré per

vostè. Em fa pena considerar que jo i vostè siguem com el cel i la mar, que permanentment es contemplen i mai es poden ajuntar.

Una ànima que sofreix"

Mistral, igual que tots els grans somiadors, vivia a una casa als afores del poble envoltada d'arbres i amb un espaiós corral convertit en jardí, fidel reflex d'aquell ésser utopista i extravagant que segons la versió de la ideologia monacal tenia esperit diabòlic.

Qui era i d'on descendia Mistral?

Moralment no tenia pares. Era fill del safareig, i mai no va conèixer la dolça i suau estimació d'una mare. Quan el seu tendre cervell va començar a tenir un àtom de raciocini es va trobar entre desgraciats com ell, en què la corrompuda societat "cristiana" i exuberant de representants d'aquell que va morir al Gòlgota i que era tot amor i humanitat els havia condemnat a la categoria de pàries desheretats d'allò més sant, l'amor dels pares. Eren fills de ningú. L'Hospici era son pare i sa mare i no coneixien més que la fèrria disciplina i mala cura d'aquell centre; resar i la ridícula intransigència de les Germanetes.

6

Així va transcórrer la seva vida fins que un dia, oïat de tanta ignomínia, el seu temperament audaç i somniador es va rebel·lar. I va fugir. I com un ocellet va desplegar les seves ales per l'ambient de la llibertat. Va vagar errant uns quants dies per la campanya pintoresca de la panoràmica Catalunya. Era l'agost i els arbres fruiters estaven en ple apogeu i per això el seu estómac no va sentir les violentes sacsejades de la fam. Aquesta vegada la Mare Naturalesa va ser pròdiga alleujant el pes de la seva desgràcia i infiltrant-li més ànsies de llibertat. Davant la visita d'aquelles fèrtils valls i les imponents muntanyes sentia que la seva personalitat es desdoblejava fent-li concebre tota la grandiosa magnitud de la paraula Llibertat. I per un efecte natural d'autosuggerició va alçar els ulls al cel, el seu rostre es va transfigurar i amb un gest sublim va dir: "Abans morir lliure que tornar a aquell presidi!".

En una casa de camp del terme d'un poblet dels voltants de Barcelona va trobar uns éssers amb bon cor que el varen atendre amb els braços oberts amb estima. Allà va fer feina, es va alimentar i es va formar com a home. Quan era a l'Hospici ja li va germinar la idea de ser amic dels llibres i els primers doblers que va guanyar foren per adquirir-los. Vivia a l'ambient de les doctrines filosòfiques. Havia format una biblioteca de tots els grans genis: Tolstoi, Reclus, Voltaire, Volney, Víctor Hugo, C. Marx, Sorel i d'altres més que ara no vénen al cas; ells formaven el seu "tresor espiritual". També sentia tendència vers el romanticisme literari i de tant en tant feia assajos de contes i articles, i els enviava a un setmanari obrer que es redactava en aquell poble. Així va formar el seu caràcter d'home lluitador.

Aquelles humils persones que l'acolliren eren amos d'un hort i diverses finques més, i als dos anys de tenir Mistral convivint amb ells, el varen arribar a estimar com si d'un fill es tractàs, donat que ells no en tenien i amb coneixement de tota la història que havia viscut aquell al·lot intel·ligent, treballador i auster, i intentaren adoptar-lo. Per això s'entrevistaren amb un advocat amic seu que va fer els tràmits corresponents sobre aquest assumpte i aviat aquesta qüestió va quedar resolta, i José Maria del Cor de Jesús (nom de pila d'aquell al·lot, que ell es va canviar pel de Serafín Mitral) va passar a ser fill adoptiu de Juan Arguimbau i Josefa Campins, que realment exerciren com a vertaders pares. Quan tenia vint-i-un anys Josefa va morir d'una grip tràidora i Serafín va sentir la dolorosa punyida de perdre aquella dona estimada que li havia fet de mare. Llavors va anar a assistir la pàtria i mentre es trobava a les files va rebre la fatal notícia de la defunció de son pare, Juan. Per a ell també fou una fatal notícia i, així i tot, la va suportar amb enteresa.

Tots els béns dels seus pares adoptius, que consistien en vint mil pessetes, passaren a ser per a ell. En el testament constava que l'únic hereu de tots aquells béns era ell. El darrer any de servei el va passar a la campanya d'Àfrica i allà va iniciar relacions amoroses per correspondència amb una senyoreta d'Inca (Mallorca) anomenada Assumpció, en qualitat de "madrina" de guerra. Aquesta correspondència es va traslladar en una intensa corrent de simpatia que es va convertir en amor espiritual que els portaria cap al pèlag immens de les esferes supraterrènies del portent.

Assumpció no era burgesa, pertanyia a la classe mitjana i a força de sacrificis els seus pares aconseguiren que es convertís en una mestra nacional, carrera que va cursar amb uns resultats òptims.

Quan Serafí hagué complert amb el seu deure amb la "mili" va córrer apressat al costat de la seva estimada, que el va rebre amb els braços oberts. Un any més tard s'unien en enllaç matrimonial. Dos anys després Assumpció va parir una formosa nina que li va costar la vida. El disgust que Mistral va experimentar és d'aquests que anorreen completament l'ésser humà. La nina va sobreviure a sa mare per la cura sol·lícita d'una bona dida que l'endemà es va establir amb aquesta missió a casa dels pares d'Assumpció. Serafí va estar pensarós uns dies pel camp cercant un il·lusori consol; s'enfilava per muntanyes i muntanyes i com més formós era el paisatge més llàgrimes li queien. Anava a peu sense un rumb fix, capbaix i fuit com un dement. Va estar així, sense itinerari, uns quinze dies, menjant i dormint en qualsevol fonda dels poblets pels quals passava per atzar. Encara que el plaer duri pocs moments i les penes quasi tota la vida tot arriba a passar o a allunyar-se. Així, transcorregut mig any de la dolorosa tragèdia, començaren a ressorgir al seu cor els primers albors d'alegria de viure. El record d'Assumpció persistia vivament, però el dolor de la seva pèrdua estava anestesiat i dormia en la seva subconsciència al lloc on reposen tots els detalls de la nostra existència. En el servei i després d'haver-lo acabat es va afirmar més en la literatura i ara ja es podia servir còmodament de la seva ploma per poder dedicar-se de ple a la feina amb suprema tranquil·litat, aleshores va decidir establir-se a C., poble rialler i de calma, envoltat de boscos, muntanyes i valls, i exalçat per la melodia de la mar, que els dies de vendaval ho embolcallava amb el salobre de la seva escuma, que com a pètals de rosa d'Alexandria queia a les roques punxegudes de la costa mediterrània balearica. Vat aquí, a grans trets, la biografia del principal protagonista d'aquesta novel·la.

7

Al vespre, abans d'anar-se'n a dormir, va anar a tancar les vidrieres de la persiana i va divisar un sobre amb el seu nom. Va agafar la carta sense

segell, va esquinçar el sobre i va llegir àvidament la lectura de Teresa. De moment es va desconcertar un poc, llavors ja va meditar amb més lògica sobre l'assumpte... Qui podia ser aquella ànima romàntica que li xerrava d'aquella forma? Devia ser una teranyina estesa pels detentors del poder d'aquells cacics acostumats a manejar el fuet i per no avenir-se a amollar-lo apel·laven una vegada més a les seves males arts? "Això ja no puc afirmar-ho ni tampoc negar-ho —es va respondre a si mateix—, però allò cert és que aquesta lletra té traça femenina".

I si realment ho fos? Qui era aquesta senyoreta "burguesa" que de tal forma li ho manifestava? I els perills, en què devien consistir? Misteri! I això de "permanentment es contemplen i mai es poden ajuntar"? Què voldrà dir? Perquè si no la conec em serà difícil contemplar-la. Ara bé, potser ho vol dir en sentit idealista. I una vegada més va tornar a passejar la vista per aquell negre sobre blanc com si llegint-lo molt hagués de trobar la clau dels enigmes. Però tot era inútil, quedava a les fosques com abans. Deduïa, concretava i quan es creia vencedor, pensava en la freda realitat i tota la maquinària de la lògica se li esfondrava.

A la fi es va decidir a prendre certes precaucions i a no preocupar-se més del tema fins que la cosa no s'hagués aclarit una mica més. És indubtable —va pensar— que aquesta carta l'ha feta arribar fins aquí la interessada o algun intermediari, però el més probable és que sigui el primer i tenc un remot pensament que no serà la darrera que em durà.

EL MÍTING

La societat de picapedrers "El Trabajo" estava en vaga des de feia dues setmanes. La celeritat patronal es mostrava inexorable amb l'acord injust de no augmentar els operaris en el quinze per cent. A la justa petició dels obrers els contestaren amb un "no" rotund que no admetia rèplica. Els picapedrers, que estaven tots d'acord comú, aguantaven la vaga amb esperit abnegat i estaven disposats a lluitar fins a les darreres conseqüències i, amb l'objectiu de tractar sobre les orientacions a seguir i d'exhortar els treballadors en general d'ajudar econòmicament els vaguistes, es va organitzar un míting al Teatre Principal de la localitat. A les vuit de l'horabaixa estava ple de

gom a gom. El president de la societat va obrir la sessió concedint la paraula a Mistral. El silenci va esdevenir sepulcral.

La veu de Mistral va ressonar ferma i enèrgica per tota la sala. Va xerrar tres quarts d'hora, desgranant punt per punt tota la tragèdia dels treballadors fent història de l'esclavitud, la formació del proletariat, les seves cruentes lluites sota la bandera del socialisme per aconseguir, en part, les seves indiscutibles reivindicacions, dient que els picapedrers de C. havien estat trepitjats sense compassió per l'egoisme voraç de la classe patronal; i que el denigrant salari de quatre pessetes era necessari que es deixàs fer. I per rematar va fer una crida a les consciències dels treballadors de tots els rams per a que coadjuvassin amb el seu òbol al sosteniment de la vaga plantejada. Tot un rosari d'aplaudiments va coronar les darreres paraules de l'orador.

Quan la massa informe de carn humana sortia del míting plovisquejava i un vent fresc i bastant intens clavava les subtils gotes als rostres dels obrers. Un tro horripilant va remoure violentament tot l'ambient, d'entre els quals, de la negror carregada dels núvols, es destacava un raig com una espasa flamiguera que ziga-zaguejava per l'espai. El vent es va anar fent més potent fins a convertir-se en vendaval de lúgubres xiulets. I just en aquell moment va començar a ploure de manera torrencial, i els trons i llamps van irrompre ja de manera ininterrompuda.

8

Mistral, com que vivia als afores del poble, es va haver d'arredossar a una cotxeria sense portes, situada a uns quatre-cents metres abans de ca seva. La tempesta va durar tres quarts d'hora. Quan va passar tot va quedar en calma, excepte un suau i tonificant zèfir que convidava a ser aspirat amb delectança.

Vint metres abans d'arribar a ca seva Mistral va veure un bolic que tàcitament s'escodrinava pel mur del corral. I de cop li va pujar la sang a la cara. El seu sistema nerviós es va exaltar i de manera improvisada va recordar el record dels avisos de la "companya" misteriosa, i com a ferit d'una espurna elèctrica va partir corrents a llançar-se sobre aquell incògnit bolic. L'enèrgica actitud de Mistral va gelar d'espant aquella figura humana, que va quedar clavada i paraitzada. Mentre amb un braç el tenia reduït a la impotència

amb l'altre que li quedava lliure va encendre la pila elèctrica que cada vespre duia al damunt. La llum que es va projectar a la cara d'aquell desconegut el féu exclamar: "Ah, mal rufià!". I aquest ho va entendre tot: "Segueix-me una passa endavant i no intentis fugir, perquè de res no et valdrà!".

Varen entrar tots dos a la casa, passaren l'habitació-escriptori i va autoritzar autoritàriament al Tort —aquest era el rufià en qüestió— que s'assegués a un balancí que hi havia en un racó. I aquest així ho va fer sense contradir-lo.

El llum vermell-violaci del quinqué es va reflectir sense compassió i fiscalitzava sobre el rostre antipàtic del truà, que estava empegueït i tremolós, lívid com un cadàver.

—Ho sé absolutament tot, amic. És inútil que tractis d'enganyar-me. Però, així i tot, t'exigesc que em ratifiquis amb la teva boca el que ja sé. Venga, xerra sense por!...

—Jo, la veritat —aquí va començar a tartamudejar.

—T'advertesc que pots xerrar amb claredat i t'anticip que no et passarà res dolent, ni tampoc als que t'han instigat, perquè jo no som venjatiu. I, a més, quan veig l'enemic aixafat i vençut m'inspira compassió i en lloc d'executar el que ells potser haurien fet amb mi els oferesc la mà amorosament. Sé que s'ha tramat una infame intriga per perdre'm de vista. Com ho he arribat a saber? Coincidències de l'atzar! Designis inexcusables del destí que de vegades juguen capritxosament deparant-nos grans alegries i profundes tristesses.

El Tort s'anava emocionant gradualment en veure la noblesa i sinceritat d'aquell home i com que es considerava del tot culpable, s'avergonyia d'haver estat el braç executor de les suggestions dels seus caps. I amb veu tremolosa i llàgrimes als ulls va contar detalladament tot el que feia referència al complot criminal.

—Bé, de manera que aquests "instruments" els has col·locat o amagat a un racó del sòtan, on hi ha infinitat de caixons i trastos vells? Doncs acompanya'm fins allà.

Els dos eren al corral (donat que l'única entrada i sortida es trobava en aquell lloc) i en arribar davant la porta Mistral li va demanar: — Has obert amb l'ajut de l'escanyaportes?

—Sí—, va afirmar el Tort.

—On el dus i qui te'l va proporcionar? En duc tres i els duc a les cames, dins els calcetins; me'l

va donar Montana. I acte seguit es va acotar, es va desfermar les tires interiors que subjectaven l'escanyaportes i els va donar a en Mistral, tot dient-li:

—Aquesta, la més petita, és la que m'ha servit per donar-me accés—. Serafí els va agafar tots tres i va enfonyar al pany el que li va indicar Tort. En un moment la porta es va obrir. Serafí va col·locar un quinqué damunt una taula vella carregada de trossos de ferro plens d'humitat. El Tort va començar a aclarir objectes fins a trobar una ensaladera grossa de xulla que el propietari de la casa tenia allà amagada des de feia molts d'anys. D'allà va treure uns quants trossos de fusta podrida i altres coses anàlogament inútils i va seguir així fins arribar quasi al fons (era una ensaladera de grosses dimensions). És aquí. —Vat aquí—, va dir el Tort, amb veu poc perceptible per l'emoció i la vergonya que sentia en aquell precís instant.

—Sí, ja me n'estic adonant... Treu-ho tot i posa-ho en aquesta senalla que tens aquí prop— així ho va fer el Tort.

9

Varen entrar una altra vegada a l'habitació-escriptori amb la senalla repleta de bales, pistoles i dues bombes. Serafín ho va ficar tot dins un bagul i el va tancar amb pany i clau. I mirant el Tort li va dir:

—Seu-te i espera un moment més; i llavors te'n podràs anar a ca teva... o a casa de Montana, que indubtablement t'esperarà impacient.

Just acabat de dir això va agafar l'estilogràfica, es va asseure a l'escriptori i en un tros de paper de barba va escriure: "Jo, el sotasignat, declar sota la meva paraula i honor que el dia 20 del mes present a les onze i mitja del vespre vaig ser agafat *in fraganti* pel mateix veí Mistral en l'acte de col·locar en el sòtan de casa seva dues bombes, cinc pistoles i mil cartutxos, el qual, després de reduir-me a la impotència em va obligar a que li facilitàs els noms dels inductors a la realització d'aquests fets. I els hi vaig donar, i són els següents: Manuel Montana, batle d'aquesta localitat; Jaume Villamil, farmacèutic titular; i Agustí Fornés, metge titular. De tot això exposat en don fe sota la responsabilitat de la meva firma".

—Vejam, llegeix això i, si t'agrada, signa-ho. El Tort ho va llegir... Després d'haver-ho llegit va

demanar temerós: —Si sign aquest document no serà una gran traïció per la meua part vers aquests senyors que varen dipositar en mi la seva confiança?

— No, perquè és probable que cap d'ells (tret d'un cas excepcional) vegi mai aquest document. I en cas contrari, com t'he acabat de dir, no et passarà res de res. El Tort va mirar Mistral per cercar en la seva cara la versemblança de les paraules que aquest pronunciava i amb la confirmació que aquell home era incapaç de fer-los res a ell i als seus. Aleshores va agafar la ploma, va posar la data i la localitat i va signar amb el pols ferm. Va tornar a Mirar Mistral. Després d'una pausa penosa va murmurar: —Crec en la seva sinceritat i que sabrà complir amb la seva promesa. Si no ho fa com ha dit som home perdut. — Descuida... actuaré tal com he manifestat. Ara vés-te'n a casa de Montana i els comuniqués que has realitzat l'operació sense contratemps... I, sobretot, mostra't optimista a fi que ells no sospitin res anormal.

— Perfecte, així ho faré.

En traspassar el llinar de la porta Juan Campins, que era com s'anomenava el Tort, eren les dotze i mitja, i la nit era tan negra com la boca del llop; la lluna ja s'havia fos en l'horitzó.

Devien ser les nou del matí quan Teresa va obrir les finestres de la seva habitació-dormitori. S'acabava d'aixecar. Estava pàl·lida i pensativa. Es va col·locar davant el mirall i va contemplar el seu rostre un moment amb la mirada fixa als seus ulls. Els seus llavis varen esbossar un somriure trist. Llavors es va mirar amb energia, el seu rostre es va contreure i en veu baixa i ferma va dir: "Seré covarda? No, de cap manera. Aleshores, què és el que em frena per seguir els vehements impulsos del meu cor i el que em dicta la meua consciència?"

"Com que jo sé de forma positiva que han pogut realitzar les seves aspiracions per perdre'l i l'estim tan apassionadament ¿toleraré que aquesta intriga criminal arribi fins a les seves fatals conseqüències? Mai! Ja basta d'indecisions! El meu deure és actuar amb voluntat i resolució". I es va seure a l'escriptori i va escriure:

"Sr. Serafín, Apreciable Company,

Les coses estan brutes i amenaçadores. Tenc urgència de xerrar amb vostè peremptòriament. Anit, desafiant-ho tot i exposa-

da a comprometre el meu honor, vendré a entrevistar-me amb vostè d'onze a dotze. Esperem a ca seva".

IO

"Com que em consider ditxosa d'estar compenetrada amb vostè i estic disposada a afrontar-ho tot per difícil que sigui, em crec amb el deure de signar la present carta amb el meu nom i així vostè ja sabrà anticipadament qui som, Teresa Montana".

A les sis i mitja del capvespre Mistral va rebre per correu la missiva de Teresa. El goig que va experimentar era inenarrable. És possible —es deia a si mateix— que aquest àngel de formosura i bondat s'interessés per mi d'aquesta manera tan abnegada, tan sublim? Però és això una realitat o estic somiant? I es colpejava el cap per confirmar si dormia o si somiava. De l'alegria que sentia no va sortir de ca seva esperant amb delit l'hora prefixada de la seva entrevista.

Devien ser les onze i mitja quan sonaren uns copets discrets i tènues a la porta. Aquesta es va obrir i dues mans es varen estrènyer efusivament. Dos cossos, dues ànimes que mútuament s'atreïen, per primera vegada es contemplaven davant per davant. Hi va haver una pausa tímida. Mistral va ser el primer a rompre el penós silenci:

—Assegui's, senyoreta, i xerri'm amb tota franquesa. Concep que el seu excitat cor necessita expansionar-se, anticipant-li que res m'admira més que la seva determinació de fer-me aquesta visita. La consider una ostentació d'impulsiva noblesa, energia d'ànima subtil àvida d'amor i justícia... Fa bastant de temps que vostè i jo espiritualment estam fortament units. Som un poc psicòleg de la naturalesa humana i, per mor d'això, li afirm amb sinceritat que les nostres ànimes s'atreuen amb invisible potència... Jo ja sé poc més o menys el que vostè em dirà. Calmi's, el perill està conjurat.

— Però, vostè sap...? És possible que vostè tenguís coneixement de tots els detalls del complot i de les armes que han amagat a ca seva?

— Absolutament de tot: i pel que fa a les armes, les tenc a un lloc segur; hom hauria de ser sonàmbul per trobar-les.

— Ah! I ara què passarà? Perquè vostè està fixat com a comunista i perillós agitador, i per poc desordre que hi hagi a C. li carregaran tota la culpa.

— La vaga és i serà pacífica i ni tan sols intentaran provocar-nos. Encara que quasi tots els patrons estiguin sotmesos a la voluntat de son pare, jo em faré amb arguments convincents i senzills que ell mateix indueixi la patronal a acceptar les bases presentades per la Societat de Picapedrers. Això, naturalment, ho faig amb aquesta suavitat perquè no m'agraden les venjances i... perquè a més a vostè la disgustaria profundament que l'autor d'aquests fets arribàs amb els seus ossos a la presó; i si ho puc evitar ho evitaré.

— Vostè és molt bon al·lot. Mon pare i els seus camarades no mereixen tal benevolència; rebran gratitud a compte de donar maldat. El favor moral i humà que vostè atorga a mon pare mai l'hi podré pagar...

—No digui això, Teresa. Ja ho he cobrat en escriure només de veure que la seva filla, sang de la seva sang i carn de la seva carn, és afí a la meua ideologia i per salvar-me a mi arrossega amb heroïcitats el perill de perdre l'honor davant la vista del poble insensat i incult que no podria comprendre —en cas que se sabés d'aquesta visita— el per què de la seva actuació. Per tant, senyoreta, l'afavorit som jo; i és per haver-me prevengut vostè en la primera carta de l'imminent perill que em venia al damunt que jo em vaig poder defensar i executar oportunament totes les mesures enèrgiques que el cas requeria. Així, doncs, no em deu res, i jo en canvi li dec la llibertat. El nostre cas, Teresa —i perdoni que li parli de manera tan familiar— és vertaderament novel·lesc. És necessari que ens xerrem sense traves—. Aquí les paraules de Mistral sortien emocionades i el cor li bombejava amb violència. —Les nostres ànimes s'estimen i es comprenen i els nostres cossos no es repel·leixen. Entre vostè i jo hi ha qualche cosa més que afinitat d'idees—. I prenent una mà de Teresa entre les seves va afegir: —Hi ha amor pur i envoltat d'un subtilíssim romanticisme que l'eleva a sublim. Digui'm, és veritat? Sigui sincera...!

II

Teresa estava pàl·lida, amb el rostre inundat d'alegria i dels seus ulls blau clars en queien diverses llàgrimes que, com perles, rodaven lentament per les seves divines galtes.

— Però... Mistral, és possible tanta felicitat? Que jo digui la veritat? No, no puc... El meu cor sofreix... massa. Som tan feliç!— I els braços feren presoners els seus cossos i els seus llavis amb fruïció...

El canari, que rarament cantava als vespres, ara, en aquells moments de suprema felicitat, va llençar els seus arpegis enlaire per retre homenatge a aquell amor pur, lliure i espontani.

LA "LLIRI NEGRE"

No la coneixeu? Voleu saber qui és ella i com pensa i actua? Anau, doncs, a la casa santa. Col·locau-vos a un racó d'espessa penombra a fi de fer-vos invisible, estau a l'aguait i d'aquí uns dies, hores i moments, ja sabreu el suficient per concretar la seva personalitat psicològica. També sabreu que nom Eleonora Montana, que és germana del batle, que és fadrinanga empedreïda, que és gran amiga del reverend pare d'ànimes del poble, i que mentre existeixin reverends tonsurats ella no pensarà a casar-se. D'acord? Doncs podreu deduir tot això.

Vat aquí que ara es troba a casa del seu germà Manuel cridant-li. Què li deu dir? Parem una mica les orelles i potser l'entendrem.

—Veus? Ja t'ho deia, jo: Manuel, vés alerta, que Teresa és una romàntica i tindrà un disgust. Ella és aficionada a llegir llibrots condemnats per la Santa Mare Església. Ella cada vegada que la vénc a cercar per anar a escoltar missa em posa mil excuses i no vé... I mira, a la fi el resultat: s'ha fugat amb un perdut, amb un comunista!... Quina vergonya per al nostre llinatge sense màcula... Però com és que estàs tan impassible? Saps que viuen tranquil·lament a Barcelona i tu sense dignar-te a fer una passa per a que empresonin aquest monstre. És possible això? La gent honrada del poble se'n fa creus, de veure't tan mans aplegades, tan humil, tan...

—I qui és la gent honrada del poble?

—Venga, vaja pregunta! No seran aquests descamisats sense vergonya ni cultura que s'afarten de cridar pertot arreu "Fora cacics!", "Mort al

capitalisme!", "Abaix el clero!"... Jo opín que la gent que com nosaltres defensa i proclama com a principis la Religió, la Pàtria i la Família som la gent honrada...

—Venga, germana: jo i tu no fa encara quinze dies podíem departir amigablement sobre aquests principis que tu defenses. Ara no. Som de parer diferent... La meva filla i Serafín m'han fet comprendre moltes coses que abans no sabia ni remotament...

—I ara què em dius? Què sent? Oh, Jesús, Maria i Josep. I tu sembla que estàs content i que hi consents, amb la mala partida que t'ha fet aquest blasfem? Quina deshonra, Déu meu, cau sobre la nostra família!

—Eleonora, tu amb el fanatisme religiós tan penetrat a la teva consciència no podràs mesurar l'abast de les paraules següents, que ho expressen tot: La raó és òbvia, l'amor és més fort que l'odi. Aquí he exposat concretament tot l'assumpte que tants comentaris ha suscitat entre el veïnatge. I la meva filla i Serafín posseeixen en alt grau el significat d'aquestes paraules. Així és que ja basta de filar paraules sobre el mateix tema.

—Déu Meu! Oh, Verge Santa i reina de tots els cels! Com permetreu que això quedi així?

I se'n va anar exclamant, sense ni tan sols acomiadar-se. D. Manuel va respirar com qui es lleva cent quilos del damunt. I automàticament es va treure una carta de la butxaca de l'americana i la va tornar a llegir per centèsima vegada amb llàgrimes d'alegria: era dels seus fills...

"Benvolgut pare, —li deien—. Estam summament contents de veure la vostra bona comprensió. És indubtable que per vós ha estat un cop rude el fet que nosaltres haguem donat aquest pas. Però per altra banda ens satisfà, perquè ha servit per despertar-vos els vostres innats sentiments humans que dormien a la profunditat de la consciència"...

12

"Jo, pare, m'alegr moltíssim que hagueu pogut comprovar pròpiament que Mistral, el meu espòs, és un home digne i que tot el temps que va romandre a C. no va fer més

que posar-se del costat de la raó i defensar la justícia amb valentia i fermesa...

Tant jo com Serafín ens complaem que tot s'hagi desenvolupat conforme a les ànsies del poble, dels pobres treballadors que ho mereixen tot manco les tiranies amb què se'ls fa l'abús.

És indubtable que quan vós rebreu la present carta al poble ja sabran que Serafín i jo estam legalment units... Comprenem els comentaris malèvols i grolleries que la gent "d'ordre" en conjunció amb les mosteles i la beateria hauran inventat. Nosaltres, pare, estam molt per damunt aquestes misèries morals; som immensament feliços; les nostres ànimes dansen unides i compenetrades en el limbe dolç que ens atorga l'amor. Aquest sentiment de felicitat, que és invisible però positiu, us el transmetem a vós".

13

"Ens congratulam que hagueu dimitit de Batle i us hagueu retirat totalment de la política; perquè, sincerament xerrant, era rastrera, bruta, vil i deshonrosa.

Tot esperant la vostra prompta contestació, us abraçam".

Teresa i Serafín

MANIOBRA FRUSTRADA

Ja havia arribat el moment decisiu d'actuar. Montana va transmetre un telegrama al Govern Civil pintant amb colors tràgics la situació de C. i sense trobar mitjà viable de solucionar la vaga. Ambdues parts volien fer prevaldre les seves conclusions... I ell va rebre anònims amenaçadors... Què podia fer?

El poble de C., oasi espiritual de molts estrangers i turistes, en menys de vint-i-quatre hores es va convertir en un campament: catorze parelles de guàrdies civils d'anar a peu i vuit d'anar a cavall patrullaven pels tranquils carrers de C. Els pacífics habitants d'aquell rialler racó mai no havien experimentat un fenomen semblant. A les cases particulars i als cafès es comentava apassionadament aquella singular mobilització. "N'hi haurà

una de grossa?”, demanava en to humorístic un foraviler, conscient dels deures cívics a un grup de companys que pertanyien a les esquerres i, que per tant, simpatitzaven amb els vaguistes.

— Quelcom inaudit —va contestar un altre—. Aquests canalles amb el poder dels doblers ho aconsegueixen tot. I aqueixa republiqueta de capellà, olla i encens, sembla que s’ha oblidat completament dels que lluitaren pel seu adveniment... El que abans ens flagel·lava ens segueix flagel·lant ara en edició corregida i augmentada. No han servit de res les notes que el Comitè R.F. i les societats obreres han enviat al governador, i així i tot sembla que aquests nous “frigis” són atesos amablement... Estau segurs que mentre no acabem amb tots els privilegis de classe, com acabaren a Rússia, la llibertat i la democràcia, per a nosaltres els treballadors, no serà més que un mite. La llibertat en un règim capitalista serveix exclusivament per a que els grans trusts —empreses— ho tinguin tot aclaparat i posseeixin els monopolis il·lícits i ens sotmetin directament o indirectament sota els seus garfis...

14

S’ha d’agranar tot allò podrit i exterminar per sempre tot el que fa olor d’imperialismes: mai no podrem aconseguir que neixin belles flors si abans no arrabassam d’arrel les espines i les males herbes... Rússia ens va donar l’exemple, i ella és el far de la Humanitat.

Qui xerrava així era “l’heretge”.

Som enemic de la sang i la destrucció, però és lògic reconèixer que amb aquesta suavitat i col·laborant amb la burgesia i la reacció no hi ha revolució possible. A la majoria de pobles i aldees el cacic incult i salvatge segueix sent l’arbitri. I què ha fet i què fa aquest Govern d’esquerres per vindicar els vertaders republicans que contra vent i marea varen lluitar per a l’adveniment de la República? Res, absolutament...

El que perorava d’aquesta manera era Faustino, “l’heretge”, malnom que li havien posat les beates per no haver batiat els seu primer i únic fill que tenia. Era un home d’uns trenta anys, de modes rudes però un dels obrers més ben instruïts del poble. Havia llegit els apòstols de la revolució social, i sempre que prenia la paraula se l’escoltava amb marcat respecte.

Tota la concurrència estava pendent de les seves paraules, però en el fons no combregaven amb les seves idees perquè els atàvics prejudicis ancestrals tenien més força que els raonaments més lògics. En una paraula: estaven embriagats amb la democràcia republicana socialista.

La nit estava bastant aclarida i el rellotge de l’església acabava de tocar monòtonament la una de la matinada. A aquesta hora el cacic Montana acomiadava el tinent de la Guàrdia Civil al portal de ca seva. Va tancar la porta i de bell nou se’n va anar a la seva habitació-escriptori. Estava molt nerviós. Es va asseure a una butaca amb mostres de desesperació. Un lleuger renou li va fer alçar el cap. Què hi fas tu, aquí? —va dir a Mistral, que es trobava davant ell dret com una estàtua. —Com t’atreveixes? —Silenci. T’he condemnat a escoltar les meves acusacions— va sentenciar Mistral amb rostre sever i mirada fixa i brillant. Vertaderament pareixia un tràgic. Aquells ulls immòbils i fosforescents suggestionaven Montana de tal manera que va quedar aterrit i unes gotes de suor freda llenegaven pel seu front.

—Sí, Montana, cacic màxim de Capdepera. Tenc la convicció que, després d’haver-me escoltat, la teva manera de ser canviarà radicalment. Ara ets el més vil dels homes d’aquest poble, però quan jo surti d’aquesta casa tu mateix no et reconeixeràs.

A mesura que Mistral xerrava s’exaltava i el seu to enèrgic i convincent feia un efecte màgic sobre els seu interlocutor, empetitint-lo fins a fer-lo no-res.

— És necessari que paris esment al que et relataré... Això era un poblet perdut entre muntanyes: els seus moradors eren gent senzilla, bona al·lota i pacífica. Allà hi havia el senyor X, potentat comerciant que, cavalcant sobre la ignorància dels seus paisans des de temps immemorials emprava la tirania més despòtica; tothom el temia i el respectava, a excepció d’una minoria selecta que mai s’havia humiliat sota la seva fèrula. Però passant els anys va venir a establir-se a aquest poblet un modest escriptor d’idees avançades. Era un home callat i solitari: només quan a l’horitzó de l’Espanya esclavitzada es divisaren alguns núvols de llibertat, va sortir de la seva torre de marbre a despertar el poble de la seva conscient letargia. El cacic X, els seus satèl·lits, varen romandre astorats. Varen venir les eleccions i el

caciquisme va triomfar, però vaja quantitat d'immoralitats que varen dur a terme! El cacic X va ser qualificat com un immund immoral i mesquí. Va apel·lar a tots els ressorts il·legals. I aquest va ser el motiu primordial del sorgiment dels odis més enconats.

15

—... El nostre X, en veure's denunciat als mítings i a la premsa per Robertal —l'escriptor solitari i callat— va sentir desitjos vehements de venjar-se d'aquest bandit —així anomenava a l'escriptor el nostre auster X—. Com s'havia d'actuar per tomar pel terra aquell home que amb les seves predicacions i la seva ploma havia despertat la consciència col·lectiva del poble? Era necessari recórrer a alguna infàmia... I, en conseqüència lògica, aquesta ben prest es va iniciar.

El nostre X i el seu camarada, fidel reflex de la ultra-reacció clerical monarquitzant, no tardaren a maniobrar positivament, encara que de manera solapada i covarda. El seu punt de partida va ser calumniar els carrabiners, acusant-los d'anarquistes i comunistes (!) i amb aquesta història es varen adreçar als superiors que residien a Palma, i com que a la "mili" en la majoria dels casos s'actua arbitràriament, fent el sord a la innocència, la calúmnia forjada pel quidam X va obrar els seus efectes: poc més o manco al cap d'un mes eren quasi separats violentament dels seus familiars tres o quatre individus del cos de carrabiners. Per què feren això aquests verducs, mesquins i bandits del poble? Per pura venjança... Sabien que aquests dignes i honrats individus d'aquest cos eren homes que sentien l'ideal republicà amb tota la seva ànima i per confraternitzar amb els elements republicans i socialistes del poble, venjança vil i denigrant...!

16

Montana estava amb els ulls cots i lívid com un cadàver. Aquelles paraules eren llengües de foc que, certes, el ferien enmig del pit.

Se sentia culpable.

—No t'atreveixes a mirar-me a la cara —va continuar dient Mistral—: els culpables no tenen

valor de mirar el seu acusador... Però és necessari seguir fins al final. Així, doncs, la primera etapa reaccionària va ser guanyada sense contratemps; i els mesquins cavernosos passaren una gustada... Ara s'imposava forjar el complot per ferir inconscientment però sensiblement la persona d'aquell modest i auster home que tant havia treballat per a la renovació d'aquell feu exclusiu d'uns quants incults i defensors senyorons.

I a casa d'X es va treballar esplèndidament. D'allà tot va sortir tan ben premeditat que la detenció d'aquell idealista era cosa arxisegura.

De manera clandestina es varen introduir a casa seva pistoles, bales i algunes bombes; es va cuidar d'agitar oportunament els obrers i foravilers amb males injustícies i es va avisar l'autoritat que com a repercussió d'una vaga de picapedrers en aquells moments plantejada es temien "violències" dels elements "pertorbadors", etc, etc.

Montana era incapaç d'articular cap paraula.

Indubtablement ja hauràs endevinat —li va dir— quins són aquest poble, aquest cacic i l'escriptor, no és vera?

No va obtenir cap resposta; el nostre home tremolava i estava a punt d'acubar-se.

— Doncs bé, ja que tu no ho dius ho diré jo: el poble és Capdepera; el cacic ets tu, Montana en persona; i l'escriptor idealista som jo. D'acord?

Jo ja veia que eres una persona astuta i covarda, però mai no hauria imaginat que ho fossis tant... Podria fer-te desaparèixer, però m'estim més no fer-ho: amb les paraules que has hagut de sentir ja n'hi ha a bastament. Però tot i això t'exigesc el següent:

Solució immediata de la vaga de picapedrers a favor dels obrers, ja que tots els patrons depenen de tu. Entrega la teva dimissió com a batle i fes fugir dels seus llocs respectius els guàrdies civils que es troben aquí per mor del teu mandat.

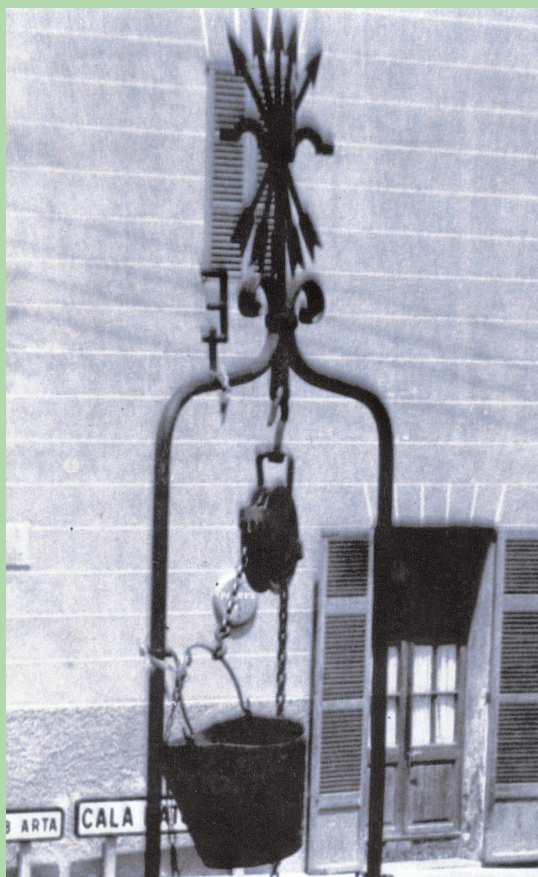
Et don un termini de vint-i-quatre hores per executar-ho.

Les perquisicions que els del tricorni han fet a casa meua han resultat infructuoses: el regalet que em vares enviar està ben guardat, no tenguis por.

I per acabar, jura'm que faràs el que jo t'he dit. Fes via!

— Ho jur —va balbucejar Montana. I perdona'm. Reconec que som indigne, però confés que ha estat una obcecació partidista, una aberració.

— Sí, ho has dit bé: una aberració.

La Mola de Menorca, lloc exacte on fou afusellat Antoni Domínguez.

Publicat per entregues a *Foch i Fum*, entre el 27 de novembre de 1931 i el 21 de gener de 1933.

Versió catalana de MARIA ÀNGELA MELIS